

5. Še nekaj o labiodentalnem v. Labiodentalni v prehaja pred nezvenečimi soglasniki in na koncu besede pred pavzo v nezveneči f. Prim. barf, čarf, fkradu (str. 303, t. 6). Zato mora stati f tudi v naslednjih primerih: sm se fstola, f Cêli, f cirkvo in ne: sm se ustola (str. 306, t. 2), u Cêli (str. 304, t. 6), u cirkvo (str. 304, t. 11).

Labiodentalni zveneči v je tod ohranjen pred zvenečimi glasovi, n. pr. vauzim (str. 303, t. 8), vrok (str. 303, t. 10), zato je napačno: »Zmerai, keda sm paršu u gosti, so me dauber pustragli« (str. 306, t. 1).

Enako se glasi protetični v pred vokaloma u- in o-: voreh, voknu in ne z bilabialnim u: uoreh, uoknu, kot navaja avtor (str. 303, t. 7). Protetični v je verjetno vezan na akcent, avtor o tem ne govori, navaja pa obliki uuhau (str. 303, t. 7) in uhau (str. 300, t. 6). V Rogatcu rabimo vüho, toda ogiše (ognjišče), torej je pri nas protetični v vezan na akcent.

6. Avtor pravi, da se je nov prehodni i (j) v Sotenskem izoblikoval le pred labiodentalnim f, ne pa na splošno pred dentali. Prehodni i pred dentalom navaja v primeru duisti za dosti (str. 303, t. 8). Oblika fest se zdi precej nenavadna, ker se v okolici Šmarja in tudi drugod po Sloveniji rabi oblika feist.

7. Vsak končni zveneči -g je prešel v nezveneči -k, n. pr. bauk, snai (str. 303, t. 10). Končni -h v besedi dauh (dolg) (str. 300, t. 10) je verjetno tiskovna pomota, sicer pa bi avtor moral razložiti, zakaj je v tem primeru končni -g prešel v -h. Tiskovni napaki sta verjetno tudi ozki o za velarizirani a v primeru besoga (str. 301, t. 2) in a za velarizirani a v pumagai (str. 302, t. 6).

8. Instrumental samostalnika kri se glasi s karvio ali s karviov (prim. str. 303, t. 1); oblika s karviou (str. 304, t. 11) je verjetno tiskovna pomota. Nenavaden je tudi nominativ kriju, kajti izglasni -v prehaja v sotenskem govoru v -f (prim. str. 303, t. 6). Verjetnejša bi bila oblika karf, karvi, vendar to samo domnevam, kajti v Rogatcu rabimo nom. kri.

9. Oblika kaunem (str. 306, t. 23) je pod vplivom drugih dialektov, kajti v sosednjih govorih (Rogatec, Dramlje) je znana le oblika kleiem.

10. Beseda pie (str. 306, t. 6) je nominativ, ki se rabi pogosto v vokativu, ne pa namesto »ha, hej, ja, pa«, kot trdi avtor, in se ne rabi za ženske osebe.

11. Besede šupa, šuhe, pukša so znane tudi iz drugih dialektov in niso značilne samo za sotenski govor; prav tako tudi čvekati, čenčati in gril. Poleg besede hosta, ki pomeni urejen gozd, se rabi na splošno goša. Glagol bukniiti se rabi tudi v oblikah buhniti, bušiti. Avtor navaja obliko plastujejo za hlastajo. Plastovati, plastujem pomeni v Rogatcu in Dramljah »spravljati seno v kupe«, nem. aufschobern; v Dramljah lahko pomeni preneseno besedičiti.

Za dialektično proučevanje je potreben tenak posluh, preciznost v zapisovanju in doslednost pri razlagi; ločiti je treba tipično dialektične pojave od vsega, kar je nastalo pod tujim vplivom (pisana beseda, radio, šola, mešanje dialektov). Za bralce, ki jim je študija namenjena, bi morala biti marsikatera definicija bolj preprosta, jasnejša. Manjka tudi legenda, ki bi ponazorila, kakšen glas predstavlja posamezen znak, kajti ravno pri pisanju je precej pomanjkljivosti, ki pa so verjetno v glavnem tiskovne napake.

Milena Hajšek

BESEDE IN OBLIKE

V jeziku veljajo poleg nekih splošnih kriterijev in pravil, ki se jih skuša vsakdo držati pri pisanju, tudi določeni osebni pogledi, ki jih ima posameznik glede na izbiro izrazov, konstrukcij, stila itd. Ti pogledi se včasih dajo spraviti v sklad s splošno veljavnim, včasih pa tudi ne. Najbrž pa ni mnogo jezikov, kjer bi bilo kljub 400-letni literarni tradiciji v knjižnem jeziku toliko neenotnosti kakor v slovenščini, ne samo v tistem, kar je značilnost posameznika, ampak celo v tistem, kar naj bi bilo splošno veljavno. Pri nas so velike načelne razlike v pogledih na knjižni jezik, nihče pa se še ni našel, ki bi jih pretehtal in izrekel prepričljivo sodbo. Ob izidu Slovenskega pravopisa 1950 se je diskusija sicer že začela in so se nekatere stvari pojasnile, na marsikateri problem pa je samo opozorila, ne da bi ga tudi rešila. Precej vprašan je še vedno odprtih in tako je tisti, ki piše, nenehno v sporu z nekimi predpisi. Zato bi težko našli tekst, h kateremu nihče ne bi imel ničesar pripomniti. Jezikovne ocene del so spričo tega bolj križanje dveh mnenj kakor pa avtoritativno presojanje, kaj je prav in lepo in kaj ne. Tudi sledeče vrstice nočejo in ne morejo biti nič drugega.

Ne bi se želel s prevajalcem¹ prepirati o vsaki vejici, ker to ni šolska naloga. Rad pa bi se ustavil ob nekaterih besedah in oblikah, ki se v tekstu često ponavljajo, tako da ga značilno barvajo, in so bržčas tudi izraz določene prevajalčeve težnje.

Zdi se, da hoče Grün pisani jezik približati govornemu, ali točneje, knjižni jezik pogovornemu. K temu ga je morda napotilo razmišljanje o odrskem jeziku, kajti jezikovna sredstva knjižne slovenščine in seveda vsakega jezika lahko zvenijo iz ust igralca sila papirnato in mrtvo. Zmotno bi bilo kajpada misliti, da je dialekt tisti, ki dela jezik domač in neprisljen. O tem smo se lahko poučili pri nekaterih naših filmih, kjer smo dialekt občutili kot vulgariziranje jezika. Dialekt le težko prenašamo v literaturi, na odru in v filmu, zato je treba imeti občutek za mero in ga le izjemoma uporabljati za karakterizacijo oseb. Tako je prišlo n. pr. že v navado, da govori belogradist v dialektu, ker se s tem poudari njegova neotesanost. V knjigi se uporabljajo posamezne značilne dialektne oblike ali besede, kadar ima avtor za potrebno, da nakaže, od kod je doma njegova oseba. Vendar na splošno velja, da mora biti jezik, ki je namenjen javnosti, kultiviran, izrazna sredstva pa se prilagajajo vsebini.

Kar se pogovornega jezika tiče, pa to ni samo knjižni jezik s primesmi domače govorice, ampak ima tudi sicer vse značilnosti pogovora, razgovarjanja. Kadar pišemo, imamo dovolj časa, da misel oblikujemo, trudimo se, da bi jo povedali jasno, zato hočemo biti v izrazu ekonomični in precizni, prizadevamo pa si tudi, da bi bil naš jezik lep in bogat. Razen tega ima knjižni jezik svojo slovnično zgradbo, pravopis in izreko, je torej precej točno opredeljen. Govorjeni knjižni jezik se od pisanega ne razlikuje bistveno, zlasti če je govor pripravljen. V razgovoru pa na jezik manj pazimo, zato narečnih elementov ne izključimo popolnoma in tudi raba izrazov, fraz, figur in konstrukcij ter stavkov je drugačna, bolj običajna, bolj vsakdanja in preprosta, ker se manj trudimo in imamo manj časa za premislek. Vse to pa dela pogovorni jezik živ, neposreden in pristen. To je jezik neprisljene kultivirane govorice. Tega jezika še zdaleč ni mogoče opredeliti s tolikšno natančnostjo kakor knjižni jezik ali dialekt, ker za razliko od teh dveh nima izdelane norme in je najbrž tudi še ne bo imel tako kmalu (prim. Bajčev članek O pogovornem jeziku, JiS I, št. 6—7). Toda eno je gotovo: funkcija knjižnega jezika je drugačna od funkcije pogovornega jezika, zato ne gre mešati ali nadomeščati enega z drugim. To pa je ravno tisto, kar — menda — v neki meri poskuša H. Grün.

V pogovornem jeziku se namesto veznika *in* pogosto rabi *pa*. V knjigi je taka raba nenavadna, če nima posebne funkcije. Tako beremo v našem prevodu: »nad stanovanjskimi hišami pobočij pa rogljati nebotičniki« (11), »in s hudimi mukami delil številke miz pa stolov« (12), »da ima usta polna peska pa sipe« (38) »z briljantno na laseh pa bradi« (51), »med dvajsetim pa tridesetim letom« (150) itd. Zlasti neprijetno je, če se *pa* ponavlja v istem stavku: »in oddrobila preko mlak pa spolzkega tlaka pa mokrih desk pa gnilih odpadkov trga« (90), »In zdaj, sredi uničenja pa zloma, so se ti otroci pa vnuki... spomnili« (191); ali pa, kadar ga rabi prevajalec v ustaljeni zvezi, kjer smo vajeni govoriti *in*: »Sodomo pa Gomoro« (190), »z vseh koncev pa krajev« (190). Podobnih primerov s *pa* je toliko, da v prevodu občutno motijo. — Veznik *ali* je pogostoma zamenjan s pogovornim *a*, n. pr.: Zdaj bomo pa videli, *a* pojdejo na izlet« (71), »*a* veš, kaj je najhujše« (253); kadar gre za ločni veznik *ali* — *ali*, je prvi člen dosledno zamenjan z *a*, n. pr.: »in morebiti imajo punce važnejše skrbi kot to, *a* so *ali* niso ženske« (17), »Ana bi bila prav rada vedela, *a* so vse matere na svetu takšne pošasti *ali* je samo njena izjema« (71), je prepričan, da mu je vsa kariera odvisna od tega, *a* bo dobil Cesarico zase *ali* ne« (111), »ni bilo važno, *a* lahko nastopa na koncertu *ali* ne« (246) itd. Takšna raba v slovenskem jeziku ni samo neobičajna, ampak je tudi neprikladna, ker bralec lahko prvi hip misli, da *a* pomeni *toda*. Dvoumnostim pa se v jeziku izogibamo, če je le mogoče. — Prevajalec včasih piše *bojo*, *vejo*, n. pr. »kakšno premoženje mi bojo spet zaračunali« (39), »Mogoče nam bojo zdaj le popravili tlak« (170), »stojijo in bojo stale« (176), »morebiti gospoda ne vejo« (94). Take oblike pri atematskih glagolih občutimo kot narečne, z izjemo *dajo*, ki je tudi v knjižnem jeziku danes običajna, ker je blagolasi-nejša od *dado* z dvakratnim *d*. Zato oblik *bojo*, *vejo* raji ne pišemo, razen morda v ljudski povesti, če hočemo ponazoriti govor preprostega človeka. Z isto pravico kot *bojo*, *vejo* bi smeli pisati tudi *bote*, *date*, *grejo* itd. In kje bi se potem sploh ustavili? Čemu izrivati oblike, ki so v knjižnem in tudi v pogovornem jeziku vse-

¹ Vicki Baum: Pazite se srn. Založba Obzorja. Maribor 1959. Prevedel Herbert Grün.

splošno v rabi? Z neupravičenim spreminjanjem jezikovne prakse samo ogrožamo težnjo po ustaljenosti, ki je lastna vsakemu knjižnemu jeziku. — Enaki pomisleki se zbuja pri skrčenih oblikah čem, češ, če: »če češ to dolgo prenašati« (104), »če se čem pomeniti z njim« (197). Kako pa bi bilo v množini? Čemo, čete ali čmo, čte? Govorijo se vse te oblike, edninske in množinske, vendar bi edninske težko zapisali drugje kakor v ljudski povesti, množinskih pa niti tam ne.

Za predpretekli čas trdi slovnica (Slovenska slovnica 1956, 214), da je oblikovno malo v rabi. Če bi sodili po našem prevodu, tega ne bi mogli reči. Tako ga imamo n. pr. samo na str. 8 štirikrat v štirinajstih vrsticah. Kako neprijetno zveni stavek, kjer si sledita dve taki obliki: »Dvojčka sta bila začela kričati in nekateri izmed vojakov so si bili prižgali cigarete« (12), ali: »Pravkar je bil preživel ločitev zakona in je bil še zelo občutljiv« (16)! Ali bi se smisel stavka kaj spremenil, če bi prevajalec napisal: »Dvojčka sta začela kričati in nekateri izmed vojakov so si prižgali cigarete«, in »Pravkar je preživel ločitev zakona in je bil še zelo občutljiv? Ne bi se spremenil, pač pa bi bila formulacija preglednejša in jedrnatejša. Podobno kot v drugih slovenskih jezikih je predpretekli čas v slovensčini zgubil svojo prvotno funkcijo, tj. izražanje preddobnosti. Nihče ga v tej zvezi ne rabi spontano, kakor rabimo spontano pretekli čas, če govorimo o preteklosti, ampak samo — in še to le v knjigi — če se na to spomnimo. V govoru ga slišimo največkrat namesto običajnega preteklega časa, kar ravno dokazuje, da nima več prave funkcije. Taka raba, ki tudi v našem prevodu ni osamljena, a ni upravičena, priča, da smo v stadiju, ko je oblika bolj živa od njene vsebine. To pa je lahko le prehodno stanje. Ali dobí oblika novo vsebino ali pa pride iz rabe. V našem primeru je druga možnost verjetnejša. Ali mi tedaj nesmiselno forsirati nekaj, kar odмира? Tendencam v jeziku je treba dati prosto pot ali pa se ga bo prišla starinska patina. Jezik se spreminja kakor vse, kar je živo. Nekaj odмира, drugo nastaja in se razvija.

Za konec pa še nekaj primerov nerodnega izražanja: »Nikoli mi ni mogla odpustiti, da sem ji moral po poklicni dolžnosti vtikati nos v zasebne zadeve« (18, bolje: da sem moral... vtikati nos v njene zasebne zadeve), »O veliki noči prideš z mano na posestvo« (69, bolje: pojdeš), »Vzpela je obraz proti njemu« (125, bolje: vzdignila, obrnila je obraz k njemu), »in z globokimi potezami goltala zrak« (184, bolje: globoko vdihavala, hlastno) in tako dalje. — Predlog zastran rabi prevajalec v nenavadnih zvezah, na primer: »Pravzaprav ga je imela celo rada zastran (= zaradi) tega« (70), »ta je bila očividno zelo zadovoljna zastran tega« (= s tem, 193), »se bahajo zastran doživetij (= z doživetji) s francoskimi damicami« (251), in še precej primerov bi lahko navedli. Pleteršnik prevaja zastran z in *Betreff, hinsichtlich, was mich anbelangt*. Za te izraze ima Cigale glede, zastran, kar se tiče, in isti smisel je tudi pri Tomšiču. SP 1950 razlaga zastran z zaradi, kar pa ne more biti povsem res. Nekaj primerov: zastran tega bodi brez skrbi; zastran prevoza je vse urejeno. Tu zaradi ne bi bil na mestu. Toda v nekaterih primerih, kot n. pr. pogovorili so se zastran dediščine, lahko zastran nadomestimo z glede, pa tudi z zaradi, in tako se je začel zastran tuintam mešati z zaradi, n. pr. »Mnogo pravi je bilo zastran te zemlje« (Kranjec, Pesem ceste, 7), »se je Aleksej prepiral z meščani zastran pokopališča« (Artamonovi, Levst., 67) itd. Tanko uho se bo že znalo odločiti, kdaj namesto zaradi lahko rabimo zastran. — Najbrž le malokateri bralec ve, kaj pomeni »rode lesene klopi« (104), »roda srajca« (168), »iz rodegga, vnetega grla« (180), »se je oklepala... rodegga pepela« (332). SP 1950 nas sicer pouči, da je to pust, oster, raskav, toda rajši ne silimo ljudi, da bi brali slovenske knjige s slovarjem v roki.

Boris Urbančič

USODA »ČLOVEKOVE USODE«

Ko smo gledali film *Človekova usoda*, si je marsikdo zaželel, da bi mogel prebrati delo, po katerem je bil posnet. Želja se nam je kmalu izpolnila.¹ Ob filmu smo zaslutili, da gre za delo velike umetniške kvalitete in najgloblje humane vsebine.

Težko pa je reči, da smo lahko zadovoljni s prevodom. Že ko smo dobili prevod *Tihaga Dona*, je imela kritika marsikaj povedati na račun njegove dognanosti, kajti znano je, da je jezik Šolohova precej drugačen od jezika klasične ruske literature, da je prepojen z najsočnejšim južnoruskim jezikovnim elementom, da je včasih težko

¹ Mihail Šolohov: *Človekova usoda*. DZS Ljubljana 1960. Prevedel Dušan Željeznov.